

ELSA VALLE 1924–2006

Keskiviikkona yhdeksäs elokuuta saapui suruviesti: Elsa Valle, kaikkien inarinsaamelaisten tuntema Elli Maarit, oli menehtynyt vaikeaan sairauteensa. Olimme kaksi viikkoa aiemmin tavanneet Ivalon sairaalassa. Elsan katse oli kirkas ja mieli valoisa: hän oli valmis lähtöön. Muistelimme käsi kädessä menneitä ja iloitsimme tapaamisesta. Sain vielä kiittää opettajaani kaikesta, mitä häneltä olin saanut.

Elsa Valle kuului inarinsaamelaisen yhteisön vanhimpiin jäseniin — niihin ihmisiin, joiden poistuessa tuntuu siltä, että korvaamaton määrä lahjakkuutta, kokemusta ja tietoa on lopullisesti menetetty. Mutta itse asiassa Elsa jätti jälkeensä arvokkaan perinnön. Hän toimi inarinsaamelaisen kielien ja kulttuurin hyväksi koko elämänsä.

Hän opetti kieltä Nellimin koulussa, käänsi työryhmissä kirkollisia tekstejä ja virsiä. Hän avusti myös kielentutkijoita monissa tehtävissä: auttoi perinteen ja kieliaineistojen keruussa, oli mukana sanakirjatöissä ja nauhoituksissa.

Tämä kaikki tapahtui aikana, jolloin koko inarinsaamen tulevaisuus oli uhatuna. Lapsilta ja nuorilta inarinsaame oli valtakielten paineessa jäämässä kokonaan käytöstä, ja muutenkin puhujien määrä oli vähentynyt. Onneksi Elsa ehti myös nähdä äidinkieltä nousevan arvoonsa muiden kielten rinnalle ja lastenkin käyttöön. Se tuotti hänelle suurta iloa.

Erkki Itkosen kielenoppaana Elsa Valle toimi jo vuonna 1951; hän oli nuorin koelmaan *Inarinsaamen kielennäytteitä*

nauhoitetuista puhujista. Vuonna 1978 hän osallistui akateemikko Itkosen tieteellisen sanakirjan *Inarilappisches Wörterbuch I–IV* loppuvaiheisiin työskennellen Helsingissä kaksi viikkoa Itkosen apuna sanojen merkityksiä ja ääntämystä tarkistaen. Sinä aikana sanakirja myös täydentyi tuhannelalla uudella sanalla. Lisäksi Elsa Valle oli samalla matkalla mukana professori Antti Sovijärven johtamissa sonografimittauksissa. 2000-luvun alussa hän osallistui miehenä Heikki Tuomas Vallen kanssa inarinsaamea ja sen elvytystä käsittelevään videoelokuvaan (*Pohjoiset kansat – inarinsaame; Keeping a language alive*). Anarâškielâ Servi myönsi Elsa Vallelle kymmenvuotishuhlassaan vuonna 1997 seuran ensimmäisen tunnustuspalkinnon. Vuonna 2000 hän sai Kalevalaseuran tunnustuspalkinnon.

Tutustuin Elsaan opiskelijana 1970-luvun alussa, kun menin Nellimin kylään oppiakseni inarinsaamea paikannimien keruuta varten. Opettajikseni ryhtyi ensin kaksi viisasta viisikymmenvuotiasta naista — Elsa Vallen lisäksi paksuvuonolainen Elsa Saijets — joiden keskusteluja inarinsaameksi myös nauhoitin. Kerran he improvisoivat yhdessä jopa eräänlaisen kuunnelman veneretkellä käymisestä. Lisäksi

kiersin Elsa Vallen kanssa nauhoittamassa vanhoja inarinsaamelaisia, Elsa haastattelijana. Niin saatiin talteen monen nyt jo edesmenneen inarilaisen ääntä: muiden muassa Elli Kuuvan, Antti Mustan, Matti ja Valpu Mattuksen, Aili ja Antti Paadarin, Yrjö Saijetsin ja Eenokki Sarren ainutkertaista puhetta. Elsa osasi sitä arvostaa: olihan hän itsekin muistelun ja kertomisen mestari. Nyt kaipausta keventää se, että hänen äänensä on nauhoitteissa kuuluvillamme.

Henkilökohtaisin nauhamuistoni Elsaan liittyy kesään 1975. Sitäkin muistelimme yhdessä sairaalassa. Koska meillä oli pieni vauva, opettaja perheineen tuli luokseni Kaustiselle. Jo hänen kotonaan olin päässyt kokemaan sen erikoisen kauniin tavan, jolla inarinsaamelaiset puhuvat lapsilleen. Kaustisen nauhalla Elsa puhuu esikoiselleni inarinsaamea. Vuorovaikutus on tiivistä. Elsa juttelee hellästi ja iloisesti, lapsi vastaa joka lauseeseen kiihkeästi jokeltaen. Molemmat ymmärtävät toisiaan, ilman sanoja. Siihen hetkeen tiivistyi Elsan tärkein perintö: toisen ymmärtäminen. ■

LEA LAITINEN

Sähköposti: lea.laitinen@helsinki.fi